

آینده‌ی روشن

در درس گذشته، دو دیدگاه درباره‌ی مرگ و آینده‌ی انسان را بررسی کردیم و دیدیم که پیامبران الهی، مرگ را گذرگاهی به حیات برتر می‌دانند.

در این درس می‌خواهیم بدانیم:

قرآن کریم با چه دلایلی ما را به زندگی برتر در جهان آخرت راهنمایی کرده است؟

آيات شريفه ي زير را به دقت و زيبا قرائت كنيد.

أَعُوذُ بِاللَّهِ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

اللَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ

لَيَجْمَعَنَّكُمْ إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ

لَا رَيْبَ فِيهِ

وَمَنْ أَصْدَقُ مِنَ اللَّهِ حَدِيثًا

نساء، ۸۷

أَفَحَسِبْتُمْ

أَنَّمَا خَلَقْنَاكُمْ عَبَثًا

وَأَنَّكُمْ إِلَيْنَا لَا تُرْجَعُونَ

مؤمنون، ۱۱۵

وَمَا خَلَقْنَا السَّمَاءَ وَالْأَرْضَ

وَمَا بَيْنَهُمَا بَاطِلًا

ذَلِكَ ظَنُّ الَّذِينَ كَفَرُوا

فَوَيْلٌ لِلَّذِينَ كَفَرُوا مِنَ النَّارِ

أَمْ نَجْعَلُ الَّذِينَ ءَامَنُوا
وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ
كَالْمُفْسِدِينَ فِي الْأَرْضِ
أَمْ نَجْعَلُ الْمُتَّقِينَ كَالْفُجَّارِ

ص، ۲۷ و ۲۸

ترجمه

به کمک عبارت‌های زیر، ترجمه‌ی آیات را تکمیل کنید.

أَصْدَقُ : راست‌گوتر

ظَنَّ : پندار، گمان

لَيَجْمَعَنَّكُمْ (لَ + يَجْمَعُ + نَّ + كُمْ) : حتماً شما را جمع می‌کند

أَمْ : یا

أَفَحَسِبْتُمْ : آیا پنداشته‌اید

فُجَّارُ : جمع فاجر (بدکار)

قانون عقل و خبر پیامبران

اگر سیم برقی را که بدون حفاظ است، بر دیوار منزل خود مشاهده کنیم و یکی از اعضای خانواده به ما خبر دهد که در آن برق جریان دارد، از دست زدن به آن خودداری می‌کنیم. زیرا در این‌گونه موارد از یک قانون عقلی پیروی می‌کنیم که می‌گوید: «دفع خطر احتمالی لازم است.»

حال اگر با خبری مواجه شویم که از قطعی‌ترین خبرهاست، با آن چگونه برخورد می‌کنیم؟ آن هم خبری که درباره‌ی زندگی ابدی ماست.

مهم‌ترین خبری که انبیاء درباره‌ی آینده‌ی بشر آورده‌اند، خبر از معاد و سرای آخرت است. همه‌ی آنان پس از ایمان به خدا، ایمان به آخرت را مطرح کرده و آن را لازمه‌ی ایمان به خدا دانسته‌اند. قرآن کریم با چنان صراحت و قطعیتی از آخرت یاد می‌کند که جای هیچ شک و شبهه‌ای را باقی نمی‌گذارد. در این کتاب الهی، بعد از توحید و یکتاپرستی، درباره‌ی هیچ موضوعی به اندازه‌ی معاد سخن نرفته است.^۱

۱- حدود ۱/۴ آیات قرآن کریم به موضوع معاد اشاره دارد.

پیام آیات (۱)

۱- کدام یک از آیات ابتدای درس خبر از جهان آخرت به ما می‌دهد؟ در

این آیه بر چه نکاتی درباره‌ی قیامت تأکید شده است؟

.....
.....

۲- وقتی که می‌بینیم قرآن کریم این گونه از آخرت خبر می‌دهد، وظیفه‌ی

ما چیست و چه تصمیمی باید بگیریم؟

.....
.....

قرآن کریم تنها به خبر دادن از آخرت قناعت نکرده و بارها با دلیل و برهان ضرورت آن را ثابت کرده است. از جمله راه‌هایی که قرآن کریم برای بیان ضرورت معاد بر آن‌ها تأکید کرده است، عبارتند از:

۱- حکمت الهی

۲- عدل الهی

پیام آیات (۲)

کدام یک از آیات ابتدای درس، ضرورت معاد بر اساس حکمت الهی را بیان

می‌کند؟ پیام اصلی آن‌ها چیست؟

.....
.....

ضرورت معاد بر اساس حکمت الهی

حکیم کسی است که کارهایش هدفمند است و به نتایج صحیح و درست منتهی می‌شود. از این رو خدای حکیم، مرتکب کار عبث و بیهوده نمی‌شود، زیرا کار عبث از جهل و نادانی سرچشمه می‌گیرد. هر موجودی را برای هدف شایسته‌ای خلق می‌کند و امکانات رسیدن به آن هدف را هم به او عطا می‌نماید و اگر تمایلات و گرایش‌هایی در وجودش قرار داده، پاسخ مناسب آن را هم پیش‌بینی

کرده است. به طور مثال، در مقابل احساس تشنگی و گرسنگی حیوانات، آب و غذا را آفریده تا بتوانند تشنگی و گرسنگی خود را برطرف نمایند.

حال اگر به وجود خود توجه کنیم، می بینیم که هر انسانی گرایش به بقا و جاودانگی دارد و از مرگ و نابودی گریزان است و بسیاری از کارهای خود را برای حفظ و بقای خود انجام می دهد. همچنین هر انسانی طالب و خواستار همه ی کمالات و زیبایی هاست و این طلب به هیچ حدی محدود نمی شود. او به دنبال پایان ناپذیرها و افول ناشدنی هاست.^۱

دنیایی که در آن زندگی می کنیم و عمر محدود انسان ها پاسخ گوی این گونه نیازها نیست. نمی شود که خداوند عشق به خود و حیات ابدی را در وجود کسی قرار دهد و سپس او را در حالی که مشتاق اوست، از هستی بیندازد. نمی شود که انسان های با ایمان و درستکار با پیروی از دین و تبعیت از فطرت و عقل به درجاتی از رشد و کمال برسند و با رسیدن مرگ دفتر زندگی آنان بسته شود و همه ی کمالات کسب شده را از دست بدهند. چنین کاری از خداوند حکیم محال است و هرگز سرنخواهد زد.

استدلال

باتوجه به پیام آیات (۲) و توضیحات فوق، استدلال کنید که براساس حکمت الهی

چه آینده ای در انتظار انسان است؟

مقدمه :

.....
.....
.....

نتیجه :

.....
.....

۱- همان طور که حضرت ابراهیم (ع) فرمود: «لَا أُحِبُّ الْآفِلِينَ» (انعام، ۷۶)

کدام یک از آیات ابتدای درس، ضرورت معاد براساس عدل الهی را بیان

می‌کند؟ پیام اصلی این آیه چیست؟

.....
 .....

ضرورت معاد براساس عدل الهی

عدل یکی از صفات الهی است. خداوند عادل است و جهان را بر عدل استوار ساخته است.

رسول خدا (ص) می‌فرماید :

بِالْعَدْلِ قَامَتِ السَّمَاوَاتُ وَالْأَرْضُ^۱ ؛ آسمان‌ها و زمین براساس عدل پابرجاست.

زندگی انسان‌ها نیز در داخل این نظام عادلانه قرار دارد؛ از این رو، خداوند وعده داده است که

هرکس را به آنچه استحقاق دارد برساند و حق کسی را ضایع نگرداند.

اما زندگی انسان در دنیا به گونه‌ای است که امکان تحقق این وعده را نمی‌دهد. زیرا :

الف - پاداش بسیاری از اعمال، مانند شهادت در راه خدا، در دنیا امکان‌پذیر نیست.

همچنین پاداش کسی که کارهای نیک فراوانی دارد و به جمع زیادی از انسان‌ها خدمت کرده

است، با توجه به عمر محدودی که دارد، میسر نیست.

ب - مجازات بسیاری از کسانی که به دیگران ستم کرده‌اند در این دنیا عملی نیست.

برای مثال، مجازات کسی که افرادی را به قتل رسانده یا مانع رشد استعدادها و بسیاری از انسان‌ها

شده است، در این جهان ممکن نیست. و اگر جهان دیگری نباشد، که ظالم را به مجازات واقعی اش

برسانند و حق مظلوم را باز ستانند، بر نظام عادلانه‌ی خداوند ایراد وارد می‌شود.

۱- عوالی اللالی، ابن ابی‌جمهور الاحسایی، ج ۴، ص ۱۰۲

با توجه به پیام آیات (۳) و توضیحات گفته شده استدلال کنید که چرا براساس عدل خداوند، وجود عالم دیگری ضروری است.

مقدمه :

.....
 .....
 .....

نتیجه :

.....
 .....

پاسخ به یک اشکال

برخی از افراد در امکان معاد و چنین واقعه‌ی عظیمی در تردیدند. آنان که فکر می‌کنند حقیقت انسان همین بُعد جسمانی اوست، می‌گویند چگونه ممکن است همه‌ی انسان‌ها، پس از مرگ و پوسیده و متلاشی شدن، دوباره زنده شوند؟^۱

قرآن کریم از دو جهت به این سؤال پاسخ می‌دهد :

۱- حقیقت وجود انسان، نفس و روح اوست و این حقیقت، هنگام مرگ نابود نمی‌شود بلکه توسط فرشته‌ی مرگ به تمام و کمال دریافت می‌گردد.^۲

۲- پاسخ دیگر قرآن کریم مربوط به امکان آفرینش مجدد جسم برای پیوستن به روح در آخرت است. این پاسخ خود به سه گونه طرح شده و به اثبات آفرینش مجدد جسم پرداخته است.

۱- سوره‌ی واقعه، ۴۷ و ۴۸

۲- سوره‌ی سجده، ۱۱

تدبر در آیات

با تفکر در آیات زیر، نحوه استدلال قرآن کریم بر معاد جسمانی را توضیح دهید و این سه گونه پاسخ را به دست آورید.

۱- آیات ۳ و ۴ سوره قیامت

۲- آیات ۷۸ و ۷۹ سوره یس

۳- آیات ۹ سوره فاطر و ۱۹ سوره روم

.....

.....

.....

.....

اندیشه و تحقیق

- ۱- میان حکمت خداوند و ضرورت معاد چه ارتباطی هست؟
- ۲- میان عادل بودن خداوند و ضرورت معاد چه ارتباطی وجود دارد؟
- ۳- تعدادی از کارهای نیک و تعدادی از گناهان را که در این دنیا قابل پاداش و مجازات نباشند، ذکر کنید.

پیشنهاد

- ۱- آیه ۲۵۹ سوره بقره داستان عزیر پیامبر علیه السلام را ذکر می کند. موضوع این آیه شریفه را در قالب داستان تنظیم کنید.
- ۲- در آیات ۴۵ تا ۴۸ واقعه، ۵ قیامت و ۱۱ و ۱۲ مُطَفِّفین تأمل کنید و ببینید چه زمینه ها و انگیزه هایی سبب انکار معاد می شود.
- ۳- در آیات ۲۱ و ۲۲ سوره جاثیه تدبر کنید و ببینید کدام یک از دلایل مربوط به ضرورت معاد در آنها طرح شده است.

منزلگاه بعد

آیا انسان‌ها پس از مرگ، به‌طور مستقیم، وارد جهان آخرت می‌شوند؟

یا پیش از شروع حیات اُخروی، مرحله‌ی دیگری را پشت سر خواهند گذاشت؟

آیا مرحله‌ی پس از مرگ، دوران بی‌خبری است؟

میان دنیا و مرحله‌ی پس از آن چه رابطه‌ای وجود دارد؟

برای دریافت پاسخ این سؤال‌ها، ابتدا به پیشگاه قرآن کریم

می‌رویم و سپس از کلام پیشوایان دین کمک می‌گیریم.

آیات زیر را به دقت و زیبا قرائت کنید.

أَعُوذُ بِاللَّهِ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

حَتَّىٰ إِذَا جَاءَ أَحَدَهُمُ الْمَوْتُ
قَالَ رَبِّ ارْجِعُونِ

آنگاه که مرگ یکی از آنها فرارسد
می‌گوید: پروردگارا! مرا بازگردانید

لَعَلِّي أَعْمَلُ صَالِحًا
فِيمَا تَرَكْتُ
كَلَّا إِنَّهَا كَلِمَةٌ هُوَ قَائِلُهَا
وَمِنْ وَرَائِهِمْ بَرْزَخٌ
إِلَىٰ يَوْمٍ يُبْعَثُونَ

باشد که عمل صالح انجام دهم
آنچه را در گذشته ترک کرده‌ام
هرگز! این سخنی است که او می‌گوید
.....
.....

مؤمنون، ۹۹ و ۱۰۰

إِنَّ الَّذِينَ تَوَفَّاهُمُ الْمَلَائِكَةُ
ظَالِمِي أَنفُسِهِمْ
قَالُوا فِيمَ كُنْتُمْ
قَالُوا كُنَّا مُسْتَضْعَفِينَ فِي الْأَرْضِ
قَالُوا أَلَمْ تَكُنْ أَرْضَ اللَّهِ وَاسِعَةً
فَتُهَاجَرُوا فِيهَا

.....
.....
.....
.....
.....

فَأُولَئِكَ مَأْوَاهُمْ جَهَنَّمُ

.....

وَسَاءَتْ مَصِيرًا

.....

نساء، ۹۷

الَّذِينَ تَتَوَفَّاهُمُ الْمَلَائِكَةُ طَيِّبِينَ

.....

يَقُولُونَ سَلَامٌ عَلَيْكُمْ

.....

ادْخُلُوا الْجَنَّةَ

.....

بِمَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ

.....

نحل، ۳۲

فَوَقَاهُ اللَّهُ

پس خدا او را حفظ کرد

سَيِّئَاتٍ مَا مَكَرُوا

از بدی‌های نیرنگ آنان

وَ حَاقَ بِآلِ فِرْعَوْنَ

و احاطه کرد آل فرعون را

سَوْءُ الْعَذَابِ

بدترین عذاب.

النَّارُ يُعْرَضُونَ عَلَيْهَا

آنان بر آتش عرضه می‌شوند

غُدُوًّا وَعَشِيًّا

هر بامداد و شامگاه

وَيَوْمَ تَقُومُ السَّاعَةُ

و آن‌گاه که قیامت بر پا شود

ادْخُلُوا آلَ فِرْعَوْنَ

(ندا می‌رسد) وارد کنید آل فرعون را

أَشَدَّ الْعَذَابِ

در شدیدترین عذاب

غافر، ۴۵ و ۴۶

إِنَّا نَحْنُ نُحْيِي الْمَوْتَىٰ
وَنَكْتُبُ مَا قَدَّمُوا وَآثَارَهُمْ
همانا که ما مردگان را زنده می‌کنیم
و اعمالی را که پیش فرستاده‌اند و
آثارشان را ثبت می‌نماییم.

یس، ۱۲

يُنَبِّئُ الْإِنْسَانَ يَوْمَئِذٍ
بِمَا قَدَّمَ وَآخَرَ
در آن روز به انسان خبر داده می‌شود
به آنچه پیش فرستاده و آنچه پس فرستاده است

قیامة، ۱۳

ترجمه

به کمک توضیحات زیر، ترجمه‌ی آیات را تکمیل کنید.

لَعَلِّي: لَعَلَّ + ی	فِيمَ: فی + ما: در چه	تَوَفَّاهُمْ: جانشان را می‌گیرند
أَلَمْ تَكُنْ: آیا نبود	نُحْيِي: زنده می‌کنیم	ظَالِمِي أَنْفُسِهِمْ: ستم‌کننده‌ی به خودشان
تَتَوَفَّاهُمْ: دریافتشان می‌کند		طَيِّبِينَ: پاکیزگان

عالم برزخ

سوره/آیه
.....

قرآن کریم از وجود عالمی پس از مرگ، به نام «برزخ» خبر می‌دهد. برزخ در لغت به معنای فاصله و حایل میان دو چیز است. عالم برزخ نیز میان زندگی دنیایی و حیات اخروی قرار گرفته و آدمیان، پس از مرگ وارد آن می‌شوند و تا قیامت در آن جا می‌مانند. این عالم دارای ویژگی‌های زیر است:

سوره/آیه
.....

۱- پس از مرگ، گرچه فعالیت‌های حیاتی بدن متوقف می‌شود، اما فرشتگان حقیقت وجود انسان را که همان روح است، «توفی» می‌کنند، یعنی آن را به‌طور تمام و کمال دریافت

می‌نمایند. بنابراین گرچه بدن حیات خود را از دست می‌دهد، اما روح همچنان به فعالیت آگاهانه‌ی خویش ادامه می‌دهد.

۲- در این عالم، انسان با فرشتگان گفتگو می‌کند و پاسخشان را می‌شنود. همچنین سوره/آیه
..... اموری را درک و مشاهده می‌کند که درک آن‌ها در دنیا ممکن نبود. به‌طور مثال، اعمالی را که در دنیا انجام داده، مشاهده می‌کند.

۳- بخشی از پاداش و جزای مردم در عالم برزخ داده می‌شود. مؤمنان در «بهشت برزخی» و کافران در «جهنم برزخی» که تجلی کوچکی از بهشت و جهنم آخرت است، روزگار می‌گذرانند.

۴- ارتباط عالم برزخ با دنیا، پس از مرگ نیز همچنان برقرار است، بدین معنا که پرونده‌ی اعمال انسان‌ها با مرگ بسته نمی‌شود و پیوسته بر آن افزوده می‌گردد. همان‌گونه که قرآن کریم می‌فرماید، اعمالی که انسان در زمان حیات خود انجام می‌دهد، دارای آثاری هستند که برخی از این آثار بعد از حیات او هم باقی می‌ماند. آثاری را که بعد از مرگ از اعمال انسان بر جا می‌ماند، «ما تأخر» می‌نامند. یعنی با این که فرد از دنیا رفته، پرونده‌ی عملش همچنان گشوده است و آثار عمل در آن ثبت می‌گردد. همچنین به اعمال و آثاری که پیش از مرگ در پرونده اعمال فرد ثبت شده است، «ما تقدم» می‌گویند.

به‌طور مثال، کسی مسجدی می‌سازد تا مردم در آن خدا را عبادت کنند و وظایف اجتماعی خود را انجام دهند، تا وقتی که این فرد زنده است، به خاطر هر کار خیری که در مسجد صورت می‌گیرد، به او پاداش می‌دهند. این پاداش، مربوط به مسجد ساختن و آثار ماتقدم آن است. پس از مرگ او نیز تا زمانی که از مسجد استفاده می‌کنند، در پرونده‌ی عمل او پاداش می‌نویسند و بر حسنات او می‌افزایند. این افزایش حسنات نیز مربوط به آثار ما تأخر است.

نمونه‌هایی از اعمال را ذکر کنید که دارای آثار طولانی خوب یا بد هستند

و بعد از حیات شخص ادامه می‌یابند.

برزخ در کلام پیشوایان

برای این که با جزئیات بیش‌تری از احوال برزخیان آشنا شویم، از سخنان پیشوایان دین بهره می‌بریم :

۱- در جنگ بدر، وقتی بزرگان لشکر کفار کشته شدند و سپاه اسلام پیروز شد، رسول خدا آن کشتگان را ندا داد : ای فلان، ای فلان، آنچه پروردگارتان به ما وعده داده بود، حق یافتیم؛ آیا شما نیز آنچه پروردگارتان وعده داده بود، حق یافتید؟

گفته شد : ای رسول خدا، آیا ایشان را می‌خوانی درحالی که مردگان‌اند؟
فرمود : قسم به کسی که جانم در دست اوست، ایشان به این کلام از شما شنواترند، و فقط بر پاسخ دادن توانا نیستند.^۱

۲- شخصی از امام کاظم (ع) درباره‌ی وضع مؤمنان پس از مرگ پرسید : آیا مؤمن به دیدار خانواده‌ی خویش می‌آید؟
فرمود : آری.
پرسید : چقدر؟

فرمود : برحسب مقدار فضیلت‌هایش. برخی از آنان هر روز و برخی هر دو روز و برخی هر سه روز و کمترین آنان هر جمعه.^۲

۳- امام صادق (ع) فرمود : هنگامی که مرده‌ای را در قبر می‌گذارند، شخصی بر او ظاهر می‌شود و به او می‌گوید : ای فلان، ما (در دنیا) سه چیز بودیم : رزق تو که با پایان یافتن مهلت تو قطع شد (و اینک همراه تو نیست)، خانواده‌ات که تو را رها کردند و بازگشتند و من که عمل تو هستم که با تو می‌مانم. آگاه باش که من در میان این سه، در نزد تو از همه بی‌ارزش‌تر و سبک‌تر بودم.^۳

۴- رسول خدا (ص) می‌فرماید : هر کس سنت و روش نیکی را در جامعه جاری سازد، تا وقتی که در دنیا مردمی به آن سنت عمل می‌کنند، ثواب آن اعمال را به حساب این شخص هم می‌گذارند، بدون این که از اجر انجام‌دهنده‌ی آن کم کنند و هر کس سنت زشتی را در بین مردم باب کند، تا وقتی که مردم بدان عمل کنند، گناه آن را به حساب او نیز می‌گذارند، بدون این که از گناه عامل آن کم کنند.^۴

۱- المحجة البيضاء فیض کاشانی، ج ۸، ص ۲۹۸.

۲- کافی، کلینی، کتاب الجنائز، باب ان المیت یزور اهله، روایت ۵.

۳- حیات جاودانه، امیر دیوانی ص ۲۳۳ به نقل از کافی، کتاب الجنائز، باب ان المیت یمثل له ماله، روایت ۱.

۴- تفسیر میزان، ذیل آیه‌ی ۱۲ سوره‌ی یس.

۵- امام صادق (ع) فرمود: شش چیز است که مؤمن، بعد از مرگ نیز از آن‌ها بهره‌مند می‌شود: فرزند صالحی که برای او طلب مغفرت کند، کتاب قرآنی که از آن قرائت شود، چاه آبی که حفر کرده (و به مردم آب می‌دهد)، درختی که کاشته است، آبی که برای خیرات جاری کرده و روش پسندیده‌ای که بنا نهاده و دیگران پس از وی، آن را ادامه می‌دهند.^۱

با تفکر در گفته‌های معصومین (ع) و ارتباط دادن آن‌ها با آیات اول درس، سؤال‌های زیر را پاسخ دهید.

۱- دوره‌ی برزخ دوره‌ی بی‌خبری است یا دوره‌ی هوشیاری و آگاهی؟ از کدام حدیث برای جواب خود استفاده می‌کنید؟

پاسخ:

.....

.....

۲- چه تفاوت‌هایی میان دنیا و برزخ وجود دارد؟

پاسخ:

.....

.....

۳- چه چیزی است که از دنیا با انسان به برزخ می‌رود و از او جدا نمی‌گردد؟

پاسخ:

.....

.....

۱- بحار الانوار، ج ۶ ص ۲۹۴.

- ۱- از کلمه‌ی «تَوْفَى» در قرآن کریم، برای اشاره به کدام بُعد از وجود انسان استفاده شده است و نشان‌دهنده‌ی چیست؟
- ۲- با توجه به این که پرونده‌ی عمل انسان، پس از مرگ او همچنان باز است، بهتر است که ما در برنامه‌ریزی‌های خود چه اصلی را رعایت کنیم؟
- ۳- بنا بر سخن امام صادق (ع) کدام چیزهاست که پس از مرگ نیز با انسان همراه است؟

در شهر شما انسان‌های نیکوکاری بوده‌اند که آثار خیری از خود به یادگار گذاشته‌اند که نتیجه‌ی آن‌ها همچنان در پرونده‌ی اعمالشان ثبت می‌شود. درباره‌ی آن‌ها تحقیق کنید و کارهای خیر آن‌ها را گزارش نمایید.

دروس هشتم

واقعه‌ی بزرگ

واقعه‌ی قیامت چگونه اتفاق می‌افتد؟
چه مراحل طی می‌شود تا نیکوکاران به بهشت و بدکاران به جهنم
درآیند؟

آیا راهی برای درک این مراحل هست؟
خدای بزرگ آن واقعه‌ی عظیم و حوادث قبل و بعد آن را به روشنی
در قرآن کریم بیان کرده است. به پیشگاه قرآن می‌رویم تا پاسخ این سؤال‌ها
را دریابیم.

آیات زیر را به دقت و زیبا قرائت کنید.

أَعُوذُ بِاللَّهِ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ
بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

..... وَنُفِخَ فِي الصُّورِ

..... فَصَعِقَ مَنْ فِي السَّمَاوَاتِ

..... وَمَنْ فِي الْأَرْضِ

..... إِلَّا مَنْ شَاءَ اللَّهُ

..... ثُمَّ نُفِخَ فِيهِ أُخْرَى

..... فَإِذَا هُمْ قِيَامٌ يَنْظُرُونَ

..... وَأَشْرَقَتِ الْأَرْضُ بِنُورِ رَبِّهَا

..... وَوُضِعَ الْكِتَابُ

..... وَجِيءَ بِالنَّبِيِّينَ وَالشُّهَدَاءِ

..... وَقُضِيَ بَيْنَهُمْ بِالْحَقِّ

..... وَهُمْ لَا يُظْلَمُونَ

زُمر، ۶۸ و ۶۹

ما ترازوهای دادگری را

وَنَضَعُ الْمَوَازِينَ الْقِسْطَ

لِيَوْمِ الْقِيَامَةِ

در روز قیامت بر پا می کنیم

فَلَا تُظَلَمُ نَفْسٌ شَيْئًا

پس به هیچ کس کمترین ستمی نشود

وَإِنْ كَانَ مِثْقَالَ حَبَّةٍ مِنْ خَرْدَلٍ

و اگر (عمل) به اندازه‌ی دانه‌ی خردلی باشد،

أَتَيْنَا بِهَا

آن را بیاوریم

وَكَفَىٰ بِنَاحِسِبِّينَ

و ما برای حسابرسی کافی هستیم.

انبیاء، ۴۷

فَأَمَّا مَنْ أَوْتِيَ كِتَابَهُ بِيَمِينِهِ

پس آن که نامه‌ی عملش را به دست

راستش دهند

فَيَقُولُ هَٰؤُلَاءِ أَقْرَبُوا كِتَابِيَةَ

گوید: بیاید نامه‌ی عمل مرا بخوانید

حاقه، ۱۹

وَأَمَّا مَنْ أَوْتِيَ كِتَابَهُ بِشِمَالِهِ

و کسی که نامه‌اش را به دست چپش می دهند

فَيَقُولُ يَا لَيْتَنِي لَمْ أُوتِ كِتَابِيَةَ

گوید: کاش نامه‌ی عملم، به من داده نمی شد

حاقه، ۲۵

وَالْوَزْنُ يَوْمَئِذٍ الْحَقُّ

.....

اعراف، ۸

مِنْهَا خَلَقْنَاكُمْ

شما را از آن (زمین) خلق کردیم

وَ فِيهَا نُعِيدُكُمْ

و به آن باز می گردانیم

وَمِنْهَا نُخْرِجُكُمْ تَارَةً أُخْرَىٰ

و شما را بار دیگر از آن خارج می کنیم.

طه، ۵۵

به کمک توضیحات زیر ترجمه را تکمیل کنید.

أُخْرَى: دیگر بار	صور: صور، شیپور
صَعِقَ: بیهوش شد(می شود)، مُرد (می میرد)	وَضِعَ: قرار داده شد (می شود)
تُفِخَ: دمیده شد (می شود)	شُهَدَاءَ: گواهان
جِيءَ بِ: آورده شوند	أَشْرَقَتْ: روشن شد(می شود)
اوتِي: داده شد	فُضِيَ: قضاوت شد (می شود)

پایان دوران زندگی انسان‌ها در این جهان با برپایی قیامت همراه است. این رخداد بزرگ که در آیاتی از قرآن کریم ترسیم شده، در دو مرحله انجام می‌گیرد و در هر مرحله وقایع خاصی رخ می‌دهد.

الف – مرحله‌ی اوّل

در این مرحله که با پایان یافتن دنیا آغاز می‌شود، حوادث زیر اتفاق می‌افتد:

۱- **نفخ صور اوّل:** اولین حادثه، نفخ صور است. نفخ صور واقعه‌ی سهمگینی است که قرآن کریم از آن به «صیحه» نیز یاد کرده است. این صدای مهیب آسمان‌ها و زمین را فرا می‌گیرد و آن‌چنان ناگهانی رخ می‌دهد که همه را غافل‌گیر می‌کند.

۲- **مدهوشی اهل آسمان‌ها و زمین:** همه‌ی اهل آسمان‌ها و زمین، جز آن‌ها که خداوند خواسته است، مدهوش می‌شوند و بساط حیات انسان و سایر موجودات برچیده می‌شود.

۳- **تغییر در ساختار زمین و آسمان‌ها:** تحولی عظیم در آسمان‌ها و زمین رخ می‌دهد، آن‌گونه که وضع کنونی تغییر می‌کند. این تغییر چنان عمیق است که آسمان‌ها و زمین به آسمان‌ها و زمینی دیگر تبدیل می‌شوند تا مناسب احوال و شرایط قیامت گردند.

آیات اول تا پنجم سوره‌ی انشقاق و اول تا ششم سوره‌ی تکویر را مطالعه کنید و تحولاتی را که برای زمین و آسمان پیش می‌آید یادداشت نمایید.

.....
.....

ب - مرحله‌ی دوم

در این مرحله وقایعی رخ می‌دهد تا انسان‌ها آماده‌ی دریافت پاداش و کیفر شوند.

سوره/آیه .....
۱- **نفخ صور دوم**: بار دیگر بانگ سهمناکی در عالم می‌پیچد و حیات مجدد انسان‌ها آغاز می‌شود.

سوره/آیه .....
۲- **زنده شدن همه‌ی انسان‌ها**: با این نفخ صور، همه‌ی مردگان دوباره زنده می‌شوند و از قبرها بیرون می‌آیند و در پیشگاه خداوند حاضر می‌گردند.

سوره/آیه .....
۳- **نورانی شدن زمین**: با نوری از جانب پروردگار، زمین روشن می‌شود تا سرگذشت انسان‌ها و حوادث تلخ و شیرین و کارهای نیک و بد آن‌ها را که دیده است، آشکار کند. با این نورانیت، پرده‌ها کنار می‌رود و واقعیت حوادثی که بر زمین گذشته است، پدیدار می‌گردد.

سوره/آیه .....
۴- **بر پا شدن دادگاه عدل الهی**: با آماده شدن صحنه‌ی قیامت، رسیدگی به اعمال آغاز می‌شود. ابتدا کتابی قرار داده می‌شود که در آن کتاب، همه‌ی اعمال انسان‌ها از کوچک و بزرگ ثبت است. مردم اعمال خود را در آن کتاب می‌یابند و گناهکاران می‌گویند این چه کتابی است که هیچ کار کوچک و بزرگی را از قلم نینداخته و همه را به حساب آورده است.^۱

سوره/آیه .....
۵- **حضور شاهدان و گواهان**: براساس آیات و روایات، پیامبران و امامان شاهدان دادگاه عدل الهی هستند؛ همان‌گونه که در دنیا ناظر و شاهد بر اعمال انسان‌ها بوده‌اند. آنان همچنین معیار سنجش اعمال دیگر انسان‌ها می‌باشند و چون ظاهر و باطن

۱- سوره‌ی کهف، ۴۹.

اعمال انسان‌ها را در دنیا دیده‌اند و از هر خطایی مصون و محفوظ‌اند، بهترین گواهان قیامت‌اند. رسول خدا (ص) نیز شاهد و ناظر بر همه‌ی پیامبران و امت‌هاست.^۱

علاوه بر شهادت پیشوایان، شاهدان دیگری نیز حضور دارند که برخی از آن‌ها عبارت‌اند از:

الف – فرشتگان الهی؛ فرشتگان در طول زندگی انسان‌ها همواره مراقب آن‌ها بوده و تمامی اعمال آن‌ها را ثبت و ضبط کرده‌اند.^۲

ب – اعضای بدن انسان؛ برخی آیات و روایات از شهادت اعضای بدن انسان یاد می‌کنند. بدکاران در روز قیامت سوگند دروغ می‌خورند تا شاید خود را از مهلکه نجات دهند. در این حال، خداوند بر دهان آن‌ها مهر خاموشی می‌زند و اعضا و جوارح آن‌ها به اذن خداوند شروع به سخن می‌کنند و علیه صاحب خود شهادت می‌دهند.

در آیات ۲۰ تا ۲۲ سوره‌ی فصلت بیندیشید و نکاتی را که درباره‌ی شهادت دادن اعضای انسان بیان کرده، ذکر نمایید.

۶- قضاوت بر معیار حق: پس از آماده شدن صحنه‌ی قیامت و حضور شاهدان، اعمال، افکار و نیت‌های انسان‌ها در ترازوی عدل پروردگار سنجیده می‌شود. معیار و وسیله‌ی سنجش اعمال، حق است؛ یعنی، به میزانی که اعمال مشتمل بر حق و عدل باشد، ارزشمند و سنگین است، در غیر این صورت، سبک خواهد بود و وزنی نخواهد داشت و چون اعمال پیامبران و امامان عین حق و حقیقت است، معیار و میزان سنجش اعمال سایرین قرار می‌گیرد. هر چه عمل انسان‌ها به راه و روش آنان نزدیک‌تر باشد، ارزش افزون‌تری خواهد داشت.

۷- دادن نامه‌ی اعمال: نامه‌ی عمل نیکوکاران را به دست راست و نامه‌ی عمل بدکاران را به دست چپ آن‌ها می‌دهند. نامه‌ی عمل انسان با نامه‌های ثبت شده در دنیا تفاوتی اساسی دارد. نامه‌های این دنیا، صرفاً گزارشی از عمل است که به صورت کلمات و نوشته درآمده اما نامه‌ی عمل انسان به گونه‌ای است که خود عمل و حقیقت آن را دربردارد. از این‌رو، تمام اعمال انسان در قیامت حاضر می‌شوند و انسان عین اعمال خود

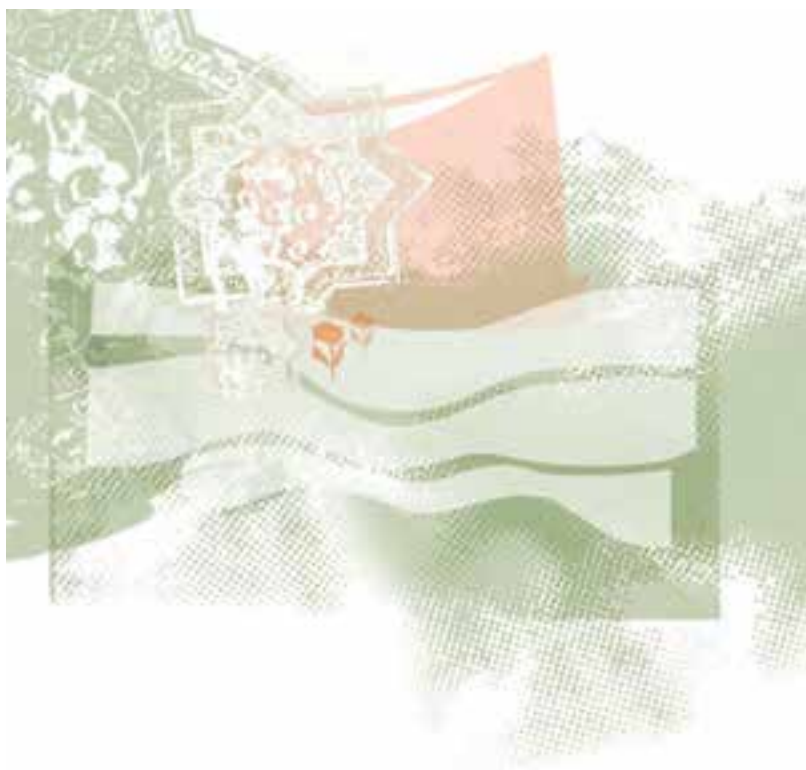
۱- نساء، ۴۱.

۲- انفطار، ۱۰ تا ۱۲.

را می‌بیند. کارهای خوب با صورت‌های بسیار زیبا و لذت‌بخش تجسم می‌یابند و کارهای بد با صورت‌های بسیار زشت و وحشت‌زا و آزاردهنده مجسم می‌شوند.

از امام صادق (ع) پرسیدند: هنگامی که قیامت برپا می‌شود و نامه‌ی اعمال انسان را به او می‌دهند و از او می‌خواهند که آن را بخواند، آیا او با آنچه در نامه هست، آشناست؟

در پاسخ فرمودند: **خداوند متعال «به یاد او» می‌آورد؛ لذا هیچ چشم برهم زدن و گام برداشتن و سخن و عملی نیست که به یاد نیاورد؛ چنان‌که گویی در همان لحظه انجام داده است.**^۱

۱- البرهان فی تفسیر القرآن، سید هاشم بحرانی، ج ۲، ص ۴۷۱.

۱- آیات ۵۱ و ۵۲ سوره یس را مطالعه کنید و بگویید که نفع صور ذکر شده در این آیات مربوط به مرحله‌ی اول است یا دوم؟ همچنین، کافران پس از خروج از قبرها چه می‌گویند؟

۲- چه شرایطی بر قضاوت در قیامت حاکم است که سبب می‌شود هیچ ظلمی اتفاق نیفتد؟

۳- با این که خداوند حاکم دادگاه است، چه نیازی به شهادت شاهدان وجود دارد؟

۱- با مراجعه به آیات زیر، توضیح دهید که قرآن کریم چگونه خروج انسان‌ها از زمین را با تشبیه به چه چیزی، تبیین کرده است :
آیات ۵۷ سوره اعراف، ۱۹ سوره روم، ۹ سوره فاطر، ۱۱ سوره زخرف و ۱۱ سوره ق.

۲- خود را تا چه اندازه برای قیامت آماده کرده‌ایم؟ کارهای خود را محاسبه و ارزیابی کنیم؛ اگر موفق هستیم، شکرگزار خداوند باشیم و بدون آن که مغرور شویم بر تلاش خود بیفزاییم و اگر کم‌تر احساس موفقیت می‌کنیم، تصمیم بگیریم گذشته را جبران کنیم و برای موفقیت از خداوند کمک بخواهیم. دفتر برنامه‌ی زندگی هم که در سال قبل پیشنهاد شد، یادمان نرود.